

Krigsminner

*Det er skrevet utallige bøker og artikler, laget filmer og vist et hopetall av bilder både av nasjonale og lokale helter fra krigsårene 1940-45. Noe av dette finner vi også igjen på Lademoen historielags sider. Likevel er det, forbausende nok, **noen** som mangler. Det tenkes her særlig på trondhjemmeren og bakklandsgutten Johnny Pevik, men også på hans to brødre Arthur og Ingemar. De satte på hvert sitt vis spor etter seg. Spor det er verdt å følge og viktig å minnes.*

Foreldrene til brødrene het Martin Ludvig Johnsen Pevik, f. 10.mars 1884 og Johanne Kornelie Johansdatter, f. 28.september 1885. Han var fra Råkvåg i Stjørna og hun fra Kvalvær på Frøya. Han valgte Pevik som slektsnavn etter sin mor. Johanna og Ludvig fikk fem barn, av dem tre sønner.

Johanne og Ludvig emigrerte til USA først på 1900-tallet. De bodde i delstaten Idaho da sønnen *Ingemar Lyder* ble født 29. juli 1911. *Johnny*, f. 18.februar 1913, og *Arthur Henry*, f.20. februar1915, kom til verden i Astoria, i delstaten Oregon, dit familien hadde flyttet. I 1917 dro familien tilbake til Norge og Frøya. Men etter et år der flyttet de inn til Trondheim og bosatte seg i Jonas Lies gate 1 på Rosenborg. Det ble enda en Amerika-tur. Denne gangen dro faren alene. For det er bare faren Martin Ludvig som ble registrert ombord i skipet Oskar 2. ved avreise fra Norge, den 23. februar 1924, med kurs for Canada.

Det er de tre nevnte sønnene vi her vil se nærmere på:

Den eldste av dem var Ingemar, født, som nevnt, i 1911. Han utdannet seg til møbelsnekker og ble en dyktig fagmann. Hovedinteressen hans var friidrett. Han utviklet seg til å bli en meget dyktig mellomdistanseløper. Det var 400 m og særlig 800 m som ble hans øvelser. På friidrettsbanen representerte han sportsklubben Falken, som særlig ble landskjent som skøyteklubb med trioen Hjalmar Andersen (Hjallis), Sverre Farstad og Henry Wahl. Mens de tre blomstret på slutten av 1940-tallet, slo Ingemar igjennom allerede først på 1930-tallet. Han tilhørte organisasjonen Arbeidernes IdrettsForbund (AIF).

Sportsklubben Falken ble startet i 1925. Den ble en av flere idrettsklubber i Østbyen. Det var mye arbeidsløshet på slutten av 1920-tallet og utover i 1930-årene. Noen så faren med så mye lediggang og viktigheten av å engasjere ungdommen. Klubben hadde appell med sin satsing på breddeidretten. Allerede fra starten fikk den en eventyrlig vekst og skaffet seg både eget klubbhus, bane og dyktige ledere. Dette miljøet fanget Ingemars interesse og Falken ble, som allerede nevnt, hans klubb gjennom hele hans karriere.

AIF hadde som formål å utvikle masseidretten i Norge. Forbundet eksisterte fra 1924 til 1946. Da gikk den inn i Norges idrettsforbund. AIF hadde sitt opphav i arbeiderbevegelsen på den tiden og hadde sosialdemokratiet som politisk bærebjelke. De arrangerte årlige idrettsstevner med stor deltakelse. AIF nektet å delta i Hitlers propaganda-olympiade i Berlin i 1936. I stedet forsøkte den internasjonale arbeideridretten å få til en alternativ olympiade i Barcelona, Spania. Leder for den norske troppen var lege og sosialpolitiker Karl Evang. Fra 1938 var han helsedirektør i Norge de neste 30 år. Men det gikk ikke som man håpet i Spania. Den spanske «høyrepolitiske» siden, under ledelse av general Franco, gikk til angrep på det spanske demokratiet. Det var begynnelsen på den spanske borgerkrigen, som startet i juli 1936 og varte til april 1939. Denne krigen ble avløst av at Tyskland, under Hitlers styre, marsjerte med sin hær østover.

Ingemar Pevik var uttatt som deltaker i denne alternative «olympiaden». De ankom Spania dagen før (17.juli 1936) borgerkrigen brøt ut. Stevnet ble avlyst. Den norske troppen måtte gjøre vendereis.

Det skjedde ikke uten risiko i den spente situasjonen i landet. Siden ble det aldri noen «olympisk» deltakelse på Ingemar. Dessuten ble, som nevnt, AIF nedlagt.

Ingemar ble gjerne sett på som Lamo'-gutt. Han bodde knapt ett år (1940) hos svigermora på Voldsminde. Det var nok heller hans tilhørighet til Sportsklubben Falken og hans bragder på idrettsbanen på Reina som ble vektlagt.

Ingemar var en person som stadig søkte nye utfordringer. Så kom krigen. Sammen med sin yngste bror Arthur dro han over til England og videre til Skottland. Ingemar tjenestegjorde i det norske Islandkompaniet. I begynnelsen av mars i 1941 trengte to skuter seg igjennom isen omtrent midtveies mellom Island og Jan Mayen. Den ene skuta var det norske marinefartøyet «Honnings-våg»,

Ingemar Pevik. Foto: Greta Hangerhagen.

en tråler som ble tatt fra tyskerne under kamper i Nord-Norge i 1940. Den andre var den gamle «Vesle-Kari». De var på vei til å besette Jan Mayen militært og gjenopprette den viktige værvarslingstjenesten før tyskerne kom dem i forkjøpet.

Fra 1944 og fram til freden i 1945 deltok Ingemar i den norske oppklarings-(= rekognoserings-) skvadronen. Han døde i 1993, 82 år gammel, og ble gravlagt på Lademoen kirkegård.

Johnny var den nest eldste av brødrene. Han utdannet seg til bygningsnekker og drev som sin bror aktivt med friidrett. Men det er nok hans innsats under krigen vi minnes best. Det første krigsåret var han hjemme i Trondheim og deltok aktivt i illegalt arbeid. Hans første tjeneste var som nøytralitetsvakt, men ble tatt som krigsfange av tyskerne. Etter tre døgn klarte han å rømme og deltok i kampene fram til juni 1940. Han var den første fra Trøndelag som kontaktet militærattachéen i Stockholm om våpen, ammunisjon og hjelp til å skaffe radiokontakt med London. I tiden fram til februar 1942

var han blant annet kurér mellom Trondheim og Stockholm. Han trengte tydeligvis ikke mye søvn, for denne virksomheten kunne pågå ubrutt i to til tre døgn uten skikkelig nattehvil. Han sov en times tid når det passet. Fra februar 1942 ble han knyttet til LARK med Odd Sørli som leder (se nedenfor). I mai samme år dro han til England og sluttet seg til Kompani Linge.

Det er likevel noe uklart når Johnny kom til de britiske øyer. Opplysningene spriker. Noen hevder at han dro sammen med sin yngste bror Arthur tidlig i 1941. Andre mener at brødrene Ingemar og Arthur kom først og at Johnny kom senere. Mens noen igjen forteller at Johnny fikk sin militære utdanning hos SOE i Stockholm. Det skulle ha skjedd utover høsten og vinteren 1940/41. Uansett så ble han både kommandosoldat og fallskjermjeger. At han ble knyttet til kompani Linge må bety at han også var i Storbritannia en periode..

Kompani Linge var en ren norsk kommandogruppe underlagt og trenet av britene (SOE/Special Operations Executive) i Storbritannia. De skulle utføre sabotasjeaksjoner i Norge, opprette radioforbindelse og instruere Hjemmestyrkene. I mars 1941 ble den organisert som selvstendig kompani med Martin Linge som leder. Linge var født i desember 1894 på Sunnmøre og var skuespiller av yrke. Likevel ble han mest kjent for sin innsats under 2. verdenskrig, som leder av de første norske styrkene i Storbritannia, Norwegian Independent Company No 1 (Norvic 1), som igjen ble til kompani Linge. Linge-karene ble sendt inn i Norge som små grupper og kjempet aldri som samlet kompani. De utførte en rekke sabotasjeaksjoner, særlig mot industri og infrastruktur. Ikke alle aksjonene var like vellykket. I alt 530 man tjenestegjorde i Linge-kompaniet i løpet av krigen. Ved frigjøringen var styrken på 245 mann, 51 falt, 2 omkom i ulykker, 4 under trening og 7 ble tatt til fange av tyskerne. Martin Linge selv ble drept under Måløy-raidet i desember 1941.

SOE (se ovenfor) bygget opp en egen motstandsgruppe i Trøndelag som fikk navnet LARK. Den skulle forestå organisering av hjemmestyrkene i området. Gjems-Onstad kom til Trondheim for å være radiotelegrafist for LARK. Etter hvert ble han dens leder og dermed sjef for Milorg i Trøndelag.

Den 3. mars 1943 dro Johnny sammen med en annen Linge-kar fra Shetland med en våpenlast ombord i fiskeskøyta «MK Singlos». Våpnene ble losset ved Lyngvær, ei bygd i Vågan kommune i Nordland. Senere ble våpnene smuglet til Milorg, pakket i fisketønner og tønner merket «reve-mat».

Stockholm synes til tider å være utgangspunktet for Johnny Peviks streiftog inn i Trøndelag. Det var også derfra han sammen med 3 andre Linge-karer dro til Trondheim for å likvidere Henry Rinnan og hans nestkommanderende, Ivar Grande. Mens de lå i dekning i Trondheim, heter det i én versjon, at én av de fire havnet på fylla og var borte da aksjonen skulle starte. Det var derfor nødvendig å skaffe en ny fjerdemann.

Johnny Pevik. Foto: Greta Hangerhagen.

Da aksjonen endelig begynte, natta til 7. oktober 1943, i Landstads vei 7 på Tyholt, ble den dessverre mislykket. På en eller annen måte været Rinnan at en fare truet og kom seg vekk. Under den skuddvekslingen som fulgte ble Rinnans nære medarbeider, Karl Dolmen, truffet i brystet. Også en i likvidasjonsgruppa ble såret, men han ble reddet unna av den tredje Linge-karen.

Pevik og en annen fra gruppa rømte opp til ei hytte på Jonsvannet. Der møtte de den savnede «fest-løven». Han nektet å etterkomme ordren om straks å returnere til Stockholm. I stedet ble han værende i Trondheim. Det hele endte som det måtte. I slutten av oktober ble han arrestert av Gestapo. Det sies at han der navnga en rekke motstandsmenn, også navnene på de som hadde deltatt i det mislykkede forsøket på å ta livet av Rinnan.

I mens dro Pevik og den andre Linge-karen som avtalt opp til Harran, hvor de skulle motta et våpenslipp. De oppsøkte kontaktpersonene i bygda. Stikkordet var å hilse fra lensmann Flågan. Han var aktiv motstandsmann, men måtte rømme til Sverige. Der arbeidet han ved det norske rettskontoret i Stockholm. Motstandsfolkene i bygda var skeptiske. De sendte en forespørsel om de to ukjente karene til sine kontakter i Sverige. Underveis i disse oppklaringsrundene må det ha oppstått en fatal misforståelse, så budskapet lød: «Flågan kjenner dem ikke. De må være provokatører og forrædere. Anmeld dem til lensmannen».

Slik gikk det til at Pevik og den andre Linge-karen ble angitt av sine egne. Den 22. oktober ble setra omringet av 12 godt væpnede tyske soldater. Pevik ble arrestert. Den andre hadde flaks. Tidlig om morgenen hadde han dradd av gårde til Grong for å hente en radio. Da han tok en snarvei dit møtte han ikke de tyske soldatene, som var på vei til setra.. Det reddet hans liv. Mens Pevik ble både

sveket og angitt av sine egne. Verre uflaks kan man knapt ha.

Pevik ble satt i arrest i Misjonshotellets kjeller. Tyskerne visste om det mislykkede attentatforsøket mot Rinnan. I kjelleren ble han mishandlet i månedsvis. Tyskerne håpet å få opplysninger ut av ham, men Pevik holdt tett. Det kom fram både i rettsaken mot Rinnan-banden i 1946 og i saken mot de tyske gestapistene, obersturmführer Julius Nielson, Waldemar Dudek og Heinrich Hesse. Etter nesten ett år med mishandling var det nesten ikke liv igjen i Pevik. Tyskerne ga opp å få opplysninger ut av ham. Derfor, i oktober 1944 hengte de ham i en ståltråd i cella på Misjons - hotellet. Liket av Pevik ble i all hemmelighet fraktet til Kastbrekka, et avfallssted sør om Utleira og dumpet der. Først etter krigen ble han funnet og fikk sin endelige grav i æresdelen på Domkirkens kirkegård

Arthur var den yngste broren. Han tok teknisk utdanning og bygde på med handelsskole. Da krigen brøt ut arbeidet han som tekniker. Ved den tyske invasjonen i Norge deltok han i kampene ved Narvik. Via Odd Sørli ble han trukket med i motstandsarbeidet i Trøndelag og kom i kontakt med SOE (se ovenfor). Den 10. september 1941 ble Arthur sammen med Odd Sørli og åtte andre hentet med fiskebåten «Vita» over til Storbritannia for militær opplæring i kompani Linge. Han deltok på flere tokter til Norge og Trøndelag, bl.a. til Nord-Dyrøy, utenfor Frøya, for å etablere motstandsorganisasjonen LARK.

Kronprins Olav kommer tilbake til Oslo med Arthur Pevik som sjåfør. Foto: Greta Hangerhagen.

I mars 1942 dro han igjen tilbake til England via Sverige. Under oppholdet i London utarbeidet han en detaljert rapport over hvilken assistanse motstandsorganisasjonene i Trøndelag kunne yte og hvilke mål de kunne angripe i tilfelle en alliert invasjon ble aktuell. I april 1944 var Arthur tilbake i Trøndelag for å etablere en ny motstandsgruppe. De skulle også foreta en likvidasjon, men personen hadde allerede rømt landet. Arthur Pevik returnerte til England i oktober. I november samme år ble han rekruttert til Oslogjengen av Gunnar Sønsteby. Planen var å hoppe ut i fallskjerm utenfor Oslo i desember, men flyet måtte gjøre vendereis på grunn av dårlig vær. Først i februar 1945 ble han droppet sammen med 50 containere fulle av våpen og eksplosiver.

I Oslo ble Arthur engasjert som instruktør. Den 14. mars 1945 deltok han i sprengningen av NSBs

(jernbanens) administrasjonsbygg ved Jernbanetorget. Operasjonen var en del av et koordinert angrep mot jernbanen over hele landet. Det hadde kodenavnet «Betongblanding». Hensikten var å vanskeliggjøre overføring av tyske styrker til kontinentet.

Nok et oppdrag skjedde 2. mai samme år. Det var rettet mot Politidepartementet, hvor 700 kg dokumenter ble brakt i sikkerhet, da nazimyndighetene hadde begynt å destruere sine arkiver.

Freden i Norge kom 8. mai 1945. Da kronprins Olav returnerte til Norge 13. mai og kjørte i åpen bil gjennom Oslos gater var Arthur sjåfør og Oslogjengen livvakter. Arthur ble hedret med Olavs-medaljen med ekegren, det samme som broren Johnny. I tillegg fikk han H. M. Kongens erindrings-medalje med spenne 1940-1945 og den britiske utmerkelsen Military Cross.

Etter krigen dro Arthur Pevik til USA og slo seg ned i sin fødestat, delstaten Oregon. Han døde 11. januar 1974 i byen Portland. Hans urne ble sendt til Trondheim og nedsatt på Lademoen kirkegård 25. juni 1974.

Epilog/sluttord

Det var tre sønner som kjempet for fedrelandet, men bare to av dem overlevde. En krig er alltid grusom. Særlig for dem som mister sine kjære. Mor Johanne Pevik var en av dem. Hun hadde tre sønner. Alle tre satte sine liv på spill for fred og frihet. Bare to kom tilbake. Én mistet livet. Kun den som har opplevet det vet hva det betyr av smerte og savn.

Men det stoppet ikke der. Johanne hadde også brødre, Lars og Martin Johansen. De var bosatt på Frøya. De drev med omlasting og videreforsendelse av våpen og ammunisjon, som kom fra England. Da de merket at angivere var på sporet av dem gikk de ombord i en motorbåt med kurs for England. Sammen med dem i båten var det også vel tyve andre personer. I London fikk brødrene arbeid ved en av marinens depoter. Den 10. november 1944 ble depotet truffet av en tysk bombe og begge brødrene ble drept.

Mor Johanne fortalte også om «hemmelige besøk» av sønnene under krigen. De kom om natten og skjulte seg i huset om dagen. I den første tiden kunne de gå utendørs i ly av mørket. Senere ble det for farlig. En gang Johnny var hjemme ringte telefonen og varslet fare. Johnny kom seg vekk i tide. Fra da av holdt sønnene seg borte fra hjemmet. Sønnen Ingemar, den eldste, kom først hjem fra Island etter krigens slutt. Arthur, den yngste, vendte hjem fra Oslo. Johnny kom aldri. I løpet av vinteren 1944-45 var det ingen av dem hjemme som visste hvor han var. Det gikk rykter om at han satt som fange på Grini. Først utpå høsten 1945 ble sannheten kjent. Johnny hadde gitt livet for freden.

Trondheim 8. mai 2018 (73 år etter krigens slutt i Norge)
Tore Eid